

EUROPA SI NEAMUL ROMANESC

FOAIA MISCARII ROMÂNE PENTRU UNITATEA EUROPEI

Mensile. Spedizione abb. postale Gruppo III 70% - 00187 Roma, Foro Traiano 1/A, Tel.(06)679.77.85

În realitate și eternitate

C. MICHAEL-TITUS

Românii, ca națiune, au o zestre strămoșească de care nici trecutul și, mai ales, nici prezentul nu pare a fi pe deplin conștient în sensul istoric, social și politic. Caracterul esențial al acestei moșteniri apare în mai multe forme, dar este prezent pe de-a-ntregul în toată istoria națiunii.

Spiritualitatea română caracterizată prin ceea ce numim «omenia românească» este una din aceste forme. De ea s-a vorbit și se vorbește, dar nu s-a arătat suficient cât de mult este prezentă în gândirea, arta și filosofia Românilor, de-a lungul secolelor. Există tendința de a dialoga cu nevăzutul și cu atotputernicul care caracterizează gândirea română și care nu este altceva decât omenia românească în toate expresiile ei.

Tradiția culturală și socială, atât de bine susținută și reprezentată în trecut de preoții și de învățătorii de la sate, este o tradiție profund latină, dar specifică acelor condiții create de răscrucea drumurilor și a istoriei, la care se găsește România. Această extraordinară împletire de tradiție și cultură a creat în fapt națiunea română al cărui specific este unic în Europa, și din punct de vedere etnic și din punctul de vedere al manifestărilor fundamentale ale omului. Este ceea ce a făcut ca expresia «omenie românească» să rămână imposibil de tradus într-o altă limbă și foarte greu de explicat.

Alături de aceste însușiri menționăm și puterea extraordinară a Românilor, ca individ și ca națiune, de a se adapta circumstanțelor vieții sau istoriei, păstrând în același timp o rezistență lăuntrică puternică, care, după perioade grele, îl face să reiasă la suprafața existenței fără adânci modificări în natura lui. Însușirea aceasta a asigurat dănuirea neamului românesc timp de atâtea secole vitrege și a asigurat continuitatea Românilor în sensul spiritual cel mai autentic, în țară și în diasporă.

Aspectele zestrei strămoșești nu trebuie văzute nici ca virtuți și nici ca defecte. În realitate ele nu constituie decât solida și neclintită natură a unei națiuni, a cărei valorizare depinde de felul în care este înțeleasă și activată.

Este regretabil să se constate acum, la sfârșitul acestui secol XX, că întregul secol al

XIX-lea a fost pentru națiunea română un timp de trecere în umbră a valorii sale, datorită unei admirații a «superiorității» Occidentului. Faptul că Occidentul a putut să scrie, să construiască și să creeze o artă și o cultură bogată, înaintea celor care la acea dată formau ipso facto pavăza Europei contra năvălirilor barbare, a dus la decretarea superiorității Occidentului. Această admirație a fost inculcată Românilor de oameni cu o cunoaștere superficială a Occidentului și a propriei națiuni; ei «aveau drept minte o sticluță cu pomadă» și drept armă, «un bețișor de promenadă», cum a scris Eminescu. Vidul din mintea și sufletul acestor oameni a dus la imitarea anumitor metode politice și sociale din Occident, la copierea unor constituții și forme politice în mod caricatural. S-a ajuns la așa zisa democrație românească a lui Cațavencu și a celor care cu metode turco-fanariote încercau să joace o piesă de teatru occidentală chemată democrație. Unde a dus această stare artificială națiunea română se știe acum. Istoria secolului acesta românesc a început cu caricatura politică, a dat în violența neromânească a nazismului și s-a terminat cu încătușarea rusească ce a dus la crucificarea de tristă și recentă memorie.

S-a confundat mult prea mult necesitatea de contact și de schimb de experiență cu imitarea oricărei forme politice și sociale din Occident. Din această cauză câteva generații de Români nu și-au închipuit că răspunsul corect al atâtor probleme românești se găsea în propria zestre a națiunii române, fără împrumut sau imitare. Acum, când națiunea este liberă, este cazul ca toți Românii să se aplece cu mai multă atenție asupra acestei moșteniri și să găsească în ea răspunsul întrebărilor ce privesc prezentul și viitorul. Dacă s-ar continua să se creadă că zestrea română nu poate oferi nimic autentic și că totul va trebui adus de afară, atunci tragedia maimuțării și a teatrului democrației se va repeta și în secolul ce vine.

Este adevărat că acum ne găsim la începutul unei epoci caracterizată de societatea multinațională și multiculturală, dar acest tip de societate va fi util în măsura în care fiecare națiune va ști să-l integreze în propria ei structură, creind astfel o națiune modernă bazată pe moștenirea strămoșească, care asigură identitatea. Numai astfel se va putea avea cunoștințe variate și utile societății, dar și la autenticitate și personalitate într-o formă valabilă pentru toți. Nu poate fi contradicție între aceste forme moderne, dacă se păstrează încrederea în ceea ce s-a moștenit de la cei ce au făurit țara și națiunea. Pentru Români, formele de moștenire strămoșească reprezintă un spațiu spiritual ideal pentru societatea multiculturală și națională, căci «omenia românească» deschide frontiere largi de conviețuire și dezvoltare națională și umană, în condiții de înțelegere și bunăstare.

Construirea viitorului pe aceste baze pare să fie singura soluție a problemelor ce se pun astăzi Românilor ca națiune. Nimic de împrumutat, nimic de imitat, totul în convergență cu modernitatea timpului, cu bazele spirituale ale zestrei strămoșești. Orice formulă sau sistem din afară care se adaptează condițiilor specifice moștenirii naționale se poate împământeni și deci poate dura. Dacă nu se adaptează acestei moșteniri, orice sistem, oricât de minunat ar fi, ar sfârși prin a dăuna națiunii într-un fel sau altul, mai devreme sau mai târziu.

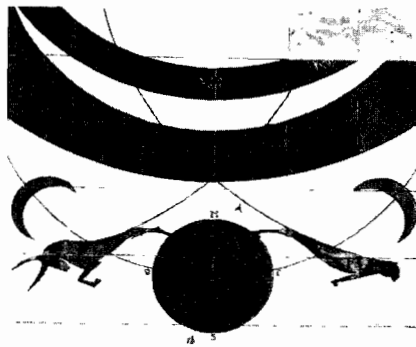
Națiunea este liberă să aleagă drumul spre adevărata libertate. Cei care vor alege în numele ei și pentru ea, dacă merită această sarcină, nu pot ignora zestrea strămoșească. Aceasta este realitatea care proclamă eternitatea română.

DU PAYS DE DRACULA AVANT-PROPOS

JOSEPH CONSTANTIN DRAGAN

Du Pays de Dracula

EDITIONS SAGARD

Il ne serait guère possible de concevoir une histoire de la culture roumaine sans consacrer un chapitre expressément à Joseph Constantin Dragan. Dans la préface qui nous introduit à son oeuvre, Zoe Dumitrescu-Busulenga commence par ces mots: «Ce livre prouve que son auteur est non seulement un historien, mais aussi un économiste, un sociologue, un homme de loi et un penseur». Nous ajouterions, quant à nous: «un diplomate, un théoricien politique, un statisticien, un chercheur du Futur et un artiste». Ce vaste ensemble de compétences, qui exprime l'effort d'une vie d'un homme à la volonté de fer, est subordonné à un patriotisme sincère et total.

C'est justement sur ce point que nous surprenons le côté qui insère J.C.Dragan dans une tradition séculaire de culture roumaine. Celle-ci se formera dès le début alors que son patriotisme ne présente aucune trace de caractère vaguement déclaratif et rhétorique. Une part de sérieux et d'efficacité constructive du pragmatisme du Banat rentre également dans le comportement patriotique respectif. Son amour de la patrie n'est pas généré par un apriorisme fanfaron et suggestif, mais par une conscience des réalités nationales d'hier, d'aujourd'hui, de toujours. En second lieu, un tel patriotisme ne s'exprime pas par une hostilité à l'égard des autres et en les ignorant, ce qui impliquerait des conclusions arbitraires, privées du soutien d'une information effective. J.C.Dragan réside à l'Occident depuis des dizaines d'années et

connaît à fond diverses aires culturelles européennes et même extraeuropéennes. En d'autres termes, nous pourrions parler, ici, d'un patriotisme qui s'est développé dans un environnement *comparativiste*, ce qui met en évidence un caractère *non publicitaire*, mais *scientifique*.

Sur la base d'une telle orientation solide dans son extension, il s'affirme non seulement notre être comme existence, mais simultanément également la suprématie de cette existence. Parfaitement documenté, J.C.Dragan souligne, dans le cours de notre histoire millénaire, d'une part les aspects sous lesquels nous avons dépassé en valeur les autres Européens, et, d'autre part, les registres dans lesquels nous les avons précédés avec les créations en première mondiale.

Il s'agit donc d'un patriotisme que nous avons dénommé *comparativiste* et qui dirige, sur une base scientifique, objective, la recherche vers l'idée d'une *suprématie* de l'être roumain. C'est ainsi que J.C.Dragan devient l'un des ténors de la vision politique et de la culture d'aujourd'hui qui entendent marquer, à travers la pénétration *intégrale* de la réalité, une part des plus élevées dans le processus de notre universalisation. Nous notons, seulement quelques aspects de cette *suprématie* dans le contexte universel, surpris ou uniquement retenus par J.C.Dragan tout au long des millénaires d'histoire. Il reporte avant tout, comme *devise* sur la première page de son ouvrage «Nous, les Thraces» qui apparaît continûment depuis vingt ans à Milan, en roumain, une observation significative d'Hérodote. Celle-ci veut dire: «Les Thraces sont la souche la plus nombreuse et la plus répandue dans le monde, après celle des Indiens». Il est donc incontestable que le Roumain tire son origine de la «souche» qui a été, à l'origine, la plus grande d'Europe. Si nous tenons compte, également, de l'adjonction ultérieure de Rome, à l'époque précise où son empire a atteint ses limites les plus étendues, on comprend, tout à coup, la vocation avec une plus grande fonction au sein du peuple roumain, même à une époque où il était divisé en unités étatiques réduites. Mais J.C.Dragan invoque, pour démontrer une telle vocation, non seulement la vaste extension originelle, mais également la puissance exceptionnelle des germes vitaux qui sont à la base de l'existence roumaine. On remarque, ainsi, un fait excessif de l'histoire de Rome. J.C.Dragan démontre d'une façon très documentée - sans risquer d'être démenti - que seule la vigueur insufflée par ces quarante empereurs d'origine thraco-illyrienne a pu encore soutenir et prolonger la vie de l'Empire qui, dans le cas contraire, se serait écroulé bien avant.

Passant aux siècles postérieurs à la formation du peuple roumain, J.C.Dragan fournit encore des données révélatrices qui permettent de démontrer l'existence de la suprématie citée du phénomène roumain. Prenons, seulement, quelques exemples isolés. C'est ainsi qu'au XVe siècle, les luttes soutenues par les Roumains «dépassent en ampleur, mais également en intelligence tactique et stratégique, tout ce qui se passe, à la même époque, sur le plan militaire, dans l'Europe toute entière». De même, une certaine prédominance d'ordre économique caractérise cette époque en Roumanie. L'Europe et l'Asie, par exemple, se trouvent reliées par deux importants parcours commerciaux qui traversent, tous les deux, les territoires roumains. Ces territoires représentaient, à cette époque, la «plaque tournante» principale, tant entre

l'Occident et l'Orient, qu'entre le Nord et le Sud. Le registre artistique, enfin, ne reste pas inférieur, lui non plus, aux autres expressions de valeur roumaines. Conjointement avec l'originalité de l'architecture et de la peinture, il ressort, chez nous également, l'excellence d'autres arts. J.C.Dragan évoque, par exemple, le portrait brodé de Marie de Mangop, de son suaire tombal, «probablement le premier portrait grandeur nature qui ait été brodé en Europe».

C'est ainsi que J.C.Dragan saisit plusieurs aspects de la primauté roumaine, de l'histoire ancienne comme, également, de l'histoire féodale. Le chercheur se voit, à ce propos, sollicité surtout par notre siècle. Un exemple, parmi tant d'autres, est constitué par la méthodé monographique en sociologie, qui est la première au monde ayant fait ses débuts en 1924 avec Dimitrie Gusti. Il exprime une position roumaine vis-à-vis des problèmes de l'homme moderne; une position qui précède de quatre décennies le structuralisme de Lévy-Strauss. Puis J.C.Dragan reporte encore, comme exemple de primauté, toute une série de contributions créatives roumaines dans diverses autres sciences, en particulier dans les disciplines mathématiques.

Cette attitude se dévoile pleinement dans ce que J.C.Dragan écrit dans la conclusion de son ouvrage: «En écrivant sur la Roumanie, on écrit, en fin de compte, sur l'Europe. Car la Roumanie est un pays dont les problèmes sont typiquement européens et résume toute l'histoire du continent, tout en restant toujours elle-même: Roumanie». Si l'on devait concevoir - et il est bon qu'on la conçoive - une anthologie de la prose patriotique roumaine, illustrée durant des siècles par nos grands érudits, ces mots qui précèdent ne peuvent et ni ne doivent manquer.

EDGAR PAPU

Principiile politicii externe a României în concepția lui Nicolae Titulescu

MARCEL ȘTIRBAN

La 20 martie 1991, Ministerul Afacerilor Externe al României, răspunzând interpelării unui deputat, comunica că s-a aprobat propunerile privind comemorarea semicentenarului Titulescu. Printre propuneri, un loc central ocupa aducerea rămășițelor pământești ale lui Nicolae Titulescu de la Cannes la Brașov, potrivit dorinței sale exprimate în testament, acordarea numelui lui Titulescu unei străzi din Brașov și ridicarea în acel oraș a unei statui a marelui statist și diplomat român.

Dorința lui Titulescu era clară: «În ce mă privește, cum m-am considerat totdeauna ca un soldat al teritoriilor alipite României între 1918 și 1920, doresc să fiu îngropat la Brașov, într-un loc ceva mai la o parte... Take Ionescu sus la Sinaia și eu la piciorale lui, jos la Brașov, pentru repausul etern, este felul cel mai convenabil, și doresc ca locuitorii Brașovului să accepte rugămintea mea».

După 1989 la Brașov s-a constituit Asociația Nicolae Titulescu, care și-a propus să ducă la îndeplinire ultima dorință a marelui diplomat român.

De fapt, între timp ea s-a realizat. Asociația Nicolae Titulescu s-a îngrijit de comemorarea semi-centenarului morții: 1941-1991. Din volumul publicat cu acea ocazie, redăm una din contribuțiile mai semnificative.

A evoca viața și activitatea marelui diplomat român Nicolae Titulescu, aici, la Brașov, și acum la împlinirea a 50 de ani de la moartea sa, are o importanță și o semnificație aparte. Vor fi exprimate - așa cum e și firesc și drept - adevăruri prin gânduri omagiale, toate în memoria unui mare Om, a unui mare om politic, de dimensiuni mondiale, dar întâi de toate a unui mare Român și mare european în același timp.

Prin întreaga sa gândire și prin toate acțiunile sale, Nicolae Titulescu a fost un mare român, dar, în aceeași măsură, și un mare om al lumii, a lumii ce-și așezase în față, pentru deceniile trei-patru ale veacului nostru, drapelul păcii. Nicolae Titulescu n-a încetat, până la sfârșitul vieții sale, să lupte pentru menținerea păcii în Europa și în lumea întreagă. «Există - spunea Nicolae Titulescu, cu prilejul conferirii titlului de Doctor honoris causa al Universității din Atena, în 1933 - totuși un domeniu în care sentimentul poate fi aliatul de preț al rațiunii. Acest domeniu este acela al înțelegerii reciproce a popoarelor, unica sursă a unei păci statornice și roditoare. Relele provin din faptul că națiunile nu-și dau seama că, în ciuda tuturor deosebirilor, ele alcătuiesc, la urma urmei, un tot indivizibil. Omul nu poate fi străin omului numai prin faptul că între ei se ridică o graniță. Și pacea nu înseamnă altceva decât conștiința universalității speței umane»¹.

O pace acasă prin recunoașterea și apoi spiritualizarea frontierelor naționale, ale noilor State formate sau întregite în Europa anului 1918, o spiritualizare a frontierelor în general. Era un gând nobil, al unui suflet de copil, îmbrăcat în haina unui mare diplomat. A unui mare diplomat, care a jucat în toată perioada interbelică un rol neîntrecut de nimeni în direcționarea și rezolvarea problemelor de politică externă a țării noastre. Politica externă a României din deceniile trei-patru s-a desfășurat într-un context istoric, național și european, chiar mondial, cu trăsături noi în raport cu epoca modernă. La sfârșitul primului război mondial s-au destrămat cele două mari imperii: austro-ungar și țarist. În locul lor au luat naștere noi state sau a avut loc întregirea altora.

Suportul de drept al formării noilor state și, deopotrivă, cel al întregirilor, erau drepturile istorice afirmate în virtutea principiului autodeterminării popoarelor. Era un principiu mai vechi, care a stat la baza formării statelor naționale europene din toată epoca modernă. În anii războiului și la sfârșitul acestuia, principiul este actualizat și formulat în termeni concreți prin cele 14 puncte wilsoniene. Ele devin punctul de sprijin al mișcărilor naționale din cele două monarhii. Sunt răspândite pretutindeni, în apus și în răsărit, în centrul și sud-estul european. Sunt invocate în toate acțiunile lor politice de către Români și Sârbi, Croați și Sloveni, Cehi și Slovaci. Sunt auzite de Unguri, Austrieci și Germani. Sunt acceptate de către Apusul european.

Formarea noilor state sau întregirea altora au la bază criteriile etnice și dreptul istoric. Sunt rezultatul unor acțiuni ce au loc la nivelul fiecărei națiuni din cele două imperii duse de partidele naționale, înainte de război, în timpul acestuia și la sfârșitul lui. Conduc toate la formarea de state naționale - o trăsătură nouă și esențială pentru centrul și sud-estul european.

La 7 noiembrie 1918, se formează primul guvern al Poloniei independente. Tot în noiembrie, la 12 și respectiv 16, Austria și apoi Ungaria se proclamă republici independente, Cehoslovacia face același lucru la 28 octombrie 1918. România își reîntregește hotarele cu Basarabia, Bucovina și Transilvania, prin hotărârile luate la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia în același an 1918, devenind stat național unitar.

Hotărârile de unire au primit și o sancționare internațională prin sistemul de tratate încheiate în cadrul Conferinței de pace de la Paris. Șirul lor este deschis la 15/28 noiembrie 1919 de Tratatul semnat la Versailles cu Germania. Este urmat de cel parafat la 28 august/ 10

septembrie 1919, la Saint Germain cu Austria, la 14/27 noiembrie de la Neuilly sur Seine cu Bulgaria, la 22 mai/ 4 iunie 1920 cu Ungaria, la 28 iunie/ 10 august cu Turcia. El este urmat de Tratatul semnat la Paris între România, Anglia, Franța, Italia și Japonia, în 28 octombrie 1920, pentru granița de răsărit. Se mai cere amintit Tratatul naționalităților semnat în același cadru, al sistemului de la Versailles, la 26 noiembrie/ 9 decembrie 1919.

Care a fost rolul lui Nicolae Titulescu în problema desăvârșirii unității naționale și rostul său la Conferința de pace de la Paris sunt probleme urmărite în detaliu în toate lucrările dedicate Marii Adunări... A fost martorul acestei împliniri. Mai mult, a fost omul ce a contribuit la realizarea marelui ideal național. Numele său e scris cu litere de aur în Tratatul de la Trianon.

Nicolae Titulescu a vorbit despre Ardeal încă în 1915, înțelegând prin el întreg pământul Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, socotindu-l scânteia ce aprinde energia și dă farmec României, dreptatea ce învinge cu dreptate nedreptatea. A socotit Ardealul inima țării însăși. «*Ardealul - spunea Titulescu - e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața*»².

În anii 1917-1918, Titulescu s-a aflat, alături de alți Români din toate provinciile românești, la Paris, desfășurând o bogată activitate în numele și în scopul realizării vechiului ideal politic al Românilor - desăvârșirea unității lor național-statale.

Odată realizat acest mare ideal prin voința națională, și recunoscut prin tratatele de pace, N. Titulescu a fost apărătorul Marii Uniri. Nici o concesie n-a făcut nimănui, atunci când a pledat pentru cauza poporului român și niciodată nu a cerut pentru Români ceea ce nu era al lor sau nu izvora dintr-un drept al lor. A apărat, peste hotarele țării, hotarele României, așa cum au fost ele consfințite prin Tratatul de pace încheiate în anii 1919-1920.

România nu mai avea nimic de revendicat teritorial. Se cerea doar să depună eforturi pentru recunoașterea și de către Rusia Sovietică a granițelor sale firești de la răsărit, să mențină în toate celelalte puncte cardinale, cu toți vecinii săi, granițele existente. De aici și principala trăsătură a politicii externe a României în deceniile trei-patru ale veacului nostru: printr-o pace perpetuă la granițele țării, în Europa și în general în lume, să asigure integritatea teritorială și națională a țării.

Nicolae Titulescu a luptat din toate puterile lui, în anii ce au urmat Unirii, pentru a nu se încălca drepturile țării sale, și a dovedit, ceea ce credea din toată ființa sa, că oamenii de pretutindeni au toate motivele să se înțeleagă între ei, să trăiască, să lupte pentru viață, pentru o viață liberă și demnă. A spus-o mereu și a dovedit-o mereu, la Londra, la Paris, la Geneva, oriunde pașii l-au purtat. În ce privește dreptul la viață al tuturor oamenilor rămân adevărate capodopere răspunsurile date la întrebările: ce sunt războaiele?, cuprinse într-o conferință, intitulată sugestiv «Dinamica păcii» și rostită semnificativ în Reichstagul berlinez încă la început de mai 1929.

«*Ne temem oare de război - întreba Titulescu - fiindcă acesta ar părea unora mijlocul cel mai sigur pentru a dobândi avantaje de ordin subiectiv? Gândirii îi revine rolul de a dovedi că este vorba de o anăgire, căci din toate afacerile proaste războiul este cea mai proastă. Ne temem oare de război fiindcă ar fi, din diferite cauze, de neînălțurat? Gândirii îi revine rolul de a hotărî pe omul politic și pe omul de știință de a-și întinde mâna în această cruciadă împotriva răului. Ne temem de război fiindcă el ar fi, orice s-ar face, o instituție hărăzită în veci de soartă? Gândirii îi revine rolul de a descoperi de ce ar fi așa*».

Atribuind gândirii și rațiunii roluri deosebit de mari, Titulescu îndemna oamenii de știință și oamenii politici să-și îndrepte activitatea «în domeniul infinit al luptei pentru idei», fiind convins că va găsi aici «după fiecare bătălie, nu moartea, ci noi temeuri pentru a trăi»³

Problema obligațiilor de răscumpărare impuse României prin tratatele de pace a făcut obiectul unor numeroase memorii și intervenții din partea diplomației române, timp de 11 ani. A fost strâns legată de o altă problemă, aceea a reparațiilor. Punctul de vedere al țării noastre fusese susținut, începând de la Conferința de la Spa, din iunie 1920, și până la cea din urmă de la Lausanne (iunie-iulie 1932) de către Nicolae Titulescu, în prelungite desbateri

provocate de nedrepte atitudini luate de către delegații unor țări. El a apărat la conferințele și întrunirile internaționale ce au avut drept scop rezolvarea problemei reparațiilor, a obligațiilor de răscumpărare, unde în general s-a discutat problema drepturilor României, cu o fermitate neînduplecată de nimeni și de nimic. «*Tot ceea ce am putut dobândi pentru România în cariera mea politică - spunea Titulescu - a fost fructul luptei și rezistenței, iar nu al implorațiilor*»⁴.

Cele două probleme - a reparațiilor și a obligațiilor de răscumpărare - cărora li s-a alăturat cea a optanților⁵, au fost de fapt probleme cu implicații interne, judecate în afara țării. Ele au influențat mai bine de un deceniu relațiile internaționale ale României și au afectat profund situația internă a țării. La rezolvarea celor dintâi și la orientarea celei din urmă, Nicolae Titulescu a jucat un mare rol, un rol hotărâtor adeseori; a dat întotdeauna - în luptele diplomatice - lovitură demnă de un bun arcaș: din față și direct la țintă. N-a folosit niciodată arme «de foc» zgomotoase, și nici o altă armă care ar fi putut distruge adversarul. El îi îngenunchea doar prin puterea cuvântului ce exprima adevărul, păstrând curtoazia și chiar amicitia și ridicând neîncetat prestigiul lui și al țării. A făcut apel la adevăr și a luptat pentru a se face dreptate României.

Titulescu va ocupa un loc de prestigiu în toate întâlnirile internaționale la care a participat în perioada 1920-1936, iar Societatea Națiunilor îi va oferi, caz unic, de două ori președenția la sesiunile Adunării sale. Ceea ce l-a ajutat pe Titulescu să se ridice la mare înălțime, și odată cu el și țara sa, a fost crezul acestuia formulat încă în 1904, căruia i-a rămas credincios toată viața: «*Nu trebuie nici războaie, nici multă diplomatie politică, ci numai munca*»⁶. Muncii creatoare și pașnice - pentru poporul român, pentru toate națiunile - Nicolae Titulescu și-a consacrat întreaga sa activitate, întreaga sa viață.

Cu o nedezmințită consecvență, România a urmărit în toată perioada interbelică încheierea unui sistem de tratate care să asigure menținerea păcii și integrității teritoriale.

În acest spirit - concepute și realizate mai întâi de un alt distins om politic român, Take Ionescu - au fost încheiate primele tratate ce au stat la temelie Micii Înțelegeri. Nicolae Titulescu, întreaga diplomatie a României vor apăra întâiul tratat și - în ce-l privește pe Titulescu, sprijinit de întreaga diplomatie a țării - va pune, în 1934, bazele celui de al doilea tratat regional, al Înțelegerii Balcanice.

Activitatea de politică externă a României a fost concretizată în perioada 1918-1939 printr-un număr mare - peste 500 de tratate, convenții, acorduri, aranjamente și protocoale, reglementări politice, de alianță, de frontieră, de rezolvarea diferendelor internaționale, de comerț, financiare, de navigație etc.⁷.

În general, miniștrii de externe ai României din anii 1918-1938 au aparținut partidului de guvernământ, dar trebuie să subliniem că în șapte guverne, conduse de I.C. Brătianu, V. Brătianu, Iuliu Maniu, Al. Vaida, I.G. Duca, C. Angelescu și Gh. Tătăreanu, național-liberale sau național-țărăniști, Nicolae Titulescu a reprezentat și condus politica externă a României fără să facă parte din nici unul din partidele de guvernământ.

Nicolae Titulescu fusese, până în 1922, înscris în partidul lui Take Ionescu, al cărui bun prieten era. Relații întemeiate pe o stimă reciprocă a avut și cu Ioan și Vintilă Brătianu, cu I.G. Duca. Ca ministru de externe al României și, mai înainte, ca reprezentant al diplomației românești peste hotarele țării, Titulescu nu s-a vrut însă exponentul vreunui partid politic, ci al întregii țări, al României unite.

Preluând ceea ce s-a constituit într-o bună tradiție, aducând cu el o experiență diplomatică neegalată de nimeni, și calități diplomatice neatinse de nimeni din vremea sa, Nicolae Titulescu fundamentează, conduce și direcționează, teoretic și practic, prin gândire și acțiune, întreaga noastră politică externă din anii 1927-1928, 1932-1936. România a fost atunci, ca și mai înainte, un factor de seamă în Europa și o forță a păcii în Balcani. Tradițiile românești în probleme de politică externă au primit prin Titulescu forme concrete de manifestare, apreciate în țările din centrul, sud-estul și apusul european.

În temelii principiilor arătate, reluate și dezbătute mereu de Nicolae Titulescu în

diverse împrejurări, în toți anii în care a condus - și nu numai atunci - Departamentul Externelor, au fost realizate o serie de tratative și convenții bilaterale în anii 1927-1928, 1932-1936, de natură politică, economică, comercială, financiară etc., cu un număr de 24 de țări. Ele au decurs fie din aplicarea prevederilor tratatelor de pace, fie și din alte țări. Cu 14 țări - Argentina, Brazilia, Bulgaria, Danemarca, Egipt, Finlanda, Germania, Japonia, Marea Britanie, Polonia, Spania, SUA și Turcia - s-a încheiat câte un tratat, convenție, aranjament etc., cu trei țări - Belgia, Italia, URSS - câte două asemenea acte; câte trei cu Austria, Grecia, Suedia; patru cu Ungaria, cinci cu Elveția, opt cu Cehoslovacia și nouă cu Franța⁸.

Acțiunile de politică externă ale României din perioada interbelică duse cu consecvență pentru apărarea intereselor supreme naționale, au însemnat o replică la acțiunile posibile sau virtuale, venite din afară, dinspre vecini în primul rând, dar nu numai dinspre ei...

Glasul lui Nicolae Titulescu avea efectul unui puternic tunet pentru că spunea întotdeauna adevărul, fără concesii și fără jigniri, cu o demnitate izvorâtă dintr-un caracter nu departe de legendă. Aceste nobile însușiri - ale lui și ale poporului său - aveau să fie cunoscute și, uneori, chiar recunoscute, de mulți diplomați și demnitari maghiari, în confruntările ce au avut loc în deceniile trei-patru pe tema optanților maghiari.

Cele susținute de către Nicolae Titulescu se sprijineau pe istoria reală a poporului român, pe acea Carte de aur scrisă de peste două milenii de creatorii de bunuri materiale și spirituale, mereu aceeași, ai istoriei care a fost și este de fapt temelia Marii Uniri realizată la 1 Decembrie 1918.

În concepția lui Nicolae Titulescu revizuirea frontierelor nu era pentru România «numai amputarea moșiei strămoșești», revizuirea era «amputarea atribuțiilor istorice ale neamului românesc, tocmai în clipa când el și-a desăvârșit unitatea».

Omagiul adus lui Nicolae Titulescu, la împlinirea a 50 de ani de la moartea sa, este un omagiu adus păcii, libertății, dreptății umane și prieteniei dintre popoare, toate deziderate scumpe lui. Omagiul se înscrie într-un vechi, chiar străvechi obicei al poporului român, al cinstiților brașoveni, de a cinsti oamenii și faptele lor atunci când ei au slujit și faptele lor au fost puse în slujba unor înalte idealuri.

Nicolae Titulescu, om politic și diplomat român, cu o largă viziune europeană, care și-a consacrat întreaga sa viață împlinirii și apărării unor nobile idealuri, se numără printre acei oameni - ai țării noastre și ai lumii - ce au lăsat posterității, prin tot ceea ce au făcut, o frumoasă și bogată operă, scrisă și nescrisă, cuprinsă în cărți și în afara lor, plină de învățăminte pentru generațiile de azi și de mâine. De aceea, la comemorarea a 50 de ani de la moarte, autorului i se cuvine o deplină cinstire.

NOTE

1. Nicolae Titulescu, *Discursuri diplomatice*, București, 1966, p. 531.

2. *Ibidem*, p. 142.

3. *Ibidem*, 287-303.

4. I.M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, 1966, p. 10.

5. În problema optanților N. Titulescu a apărât cauza noastră vreme de nouă ani, din 1922 până în 1930, și s-a încheiat cu un câștig de cauză dat tezei susținute de el, adică prin compensarea plăților ungare datorate României cu cele ce li se cuveneau optanților ale căror terenuri au fost expropriate. Cf. N. Titulescu, *La reforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de la Transilvanie devant la Société des Nations*, Paris, 1924; C. D. Cutcutache, *Un mare conflict internațional: optanții unguri din Transilvania și reforma agrară din România*. Prefață de N. Titulescu, București, 1931.

6. I.P. Oprea, *op.cit.*, p. 63.

7. Gh. Gheorghe, *Tratatul internațional ale României 1921-1929*, 1980.

8. *Ibidem*.

Avram Iancu: Eroismul în serviciul ideii naționale

G. A. PORDEA

«Când Franța suferă de guturai - a spus Metternich - toată Europa strănută». În cursul primei jumătăți a veacului al XIX-lea - în perioada napoleoniană și după aceasta - Franța pare să fie atinsă de un guturai cronic. Opera revoluției din 1789 nu a fost încă desăvârșită și două răbufniri grave vor mai fi necesare mai înainte ca spiritul nou să fie net victorios. Neîndemânarea lui Carol X ridică într-adevăr, în 1830, Parisul întreg împotriva-i. Adeseori sacrificată, burghezimea preparase și înfăptuia acum, prin republicanii clandestini (Cavaignac, Raspail), o răscoală de proporții apreciabile. Curând însă negocierile subterane ale lui Thiers cu Louis-Philippe fac pe insurgenți să piardă terenul. Apoi, de-a lungul anilor, dificultățile se acumulează: criză economică și greutatea financiară, agitații sociale, insurecții și atentate. O violentă opoziție a burghezimei coace din nou latent, apoi răstoarnă pe «Philippe-Egalité» la 24 februarie 1848, în timp ce Parisul a ridicat baricadele. Pe ruinele «monarhiei din iulie», Lamartine formează un guvern provizoriu care va instala a doua republică.

În momentul când astfel de evenimente puneau în lumină orientările progresiste ale Europei Occidentale, nici o altă țară a Continentului nu întruhipa mai desăvârșit spiritul reacționar ca Austria. Metternich desfășura din Viena gama talentelor sale pentru a împiedica propagarea ideilor liberale: pe domeniul habsburgic, în Confederația germanică, în provinciile italiene însuflețite de un tumultuos «risorgimento». Revoltele sârbești - Karagheorghievici 1804-1808, Obrenovici 1815 - sunt simptomatice pentru Europa de Est. Peste tot, două exigențe prind contur: instaurarea de instituții liberale și obținerea independenței naționale. După Metternich, guturaiul prelungit al Franței determină o lungă serie de răsunătoare strănuturi europene...

Pentru Marea Austrie, anul 1848 a fost lung și critic. Din primăvară în primăvară și până în toamnă târzie, imperiul întreg fu pradă neliniștei și luptelor sângeroase. În Lombardia a izbucnit revoluția și răsculații liberează aproape totalitatea teritoriului național. Piemontul a declarat război Vienei, dar e învins la Custoza. Italienii sunt supuși unei represiuni brutale. În Prusia, parlamentul de la Frankfurt va exclude Austria din imperiul germanic. În Boemia, congresul panslav reclamă autonomia, iar Windischgraetz atacă Praga cu zeci de tunuri. La Viena, în sfârșit burghezimea socializantă își maifestă cu violență impaciența. Răscoala face explozie, forțele armate sunt ținute în eșec, curtea se refugiază la Olmütz, mic orășel din Moravia, unde împăratul Ferdinand abdică în decembrie în beneficiul nepotului său Francisc-Iosif. Impresionat de atâtea strănuturi, Metternich și-a încheiat cariera.

După pacea de la Karlowitz (1699), Habsburgii deveniseră stăpâni în Ungaria, care era supusă unui statut de fief ereditar al dinastiei, și în Transilvania, care rămăsese un principat autonom. Revolta lui Francisc Rákoczi II (1703), susținut de mica nobilime și de țărănimea împovărată, repurtase atât în Ungaria cât și în

Ardeal câteva succese favorizate de participarea Austriei la războiul de succesiune a Spaniei. Câțiva ani, Transilvania fu astfel sustrasă de la acțiunea directă a Vienei, dar dificultățile renăscură pentru răsculați, marea aristocrație maghiară temându-și o dată mai mult privilegiile. În 1710 toate pozițiile lui Rákoczi fuseseră pierdute și un an mai târziu avusese loc capitularea («pacea») de la Satu-Mare. De la acest intermediu și de la acceptarea Pragmaticei Sancțiuni (1722), Ungaria se văzu deci aservită de Habsburgi, sub lunga domnie a Mariei-Tereza, apoi sub cea a despotului-luminat Iosif II. În Transilvania, încercările liberalizatoare ale acestuia se loviseră - cum s-a arătat - de intransigența magnaților îngroziți de perspectiva abolirii servajului, iar reformele sale (limitate) fuseseră efemere.

În Ungaria, în decursul primelor decenii ale veacului nou, situația se va complica, de pe urma agitațiilor țărănimei exasperate de spoliările seniorilor. O revoltă țărănească în Nordul Ungariei fu reprimată în sânge în vara anului 1831. Chiar marea aristocrație înregistra o pseudo-defecțiune, o fracțiune a ei, condusă de Ștefan Széchenyi («marele Maghiar», cum a fost supranumit) militând dintr-o dată pentru anumite perfecționări economice agrare, aparent anti-feudale, dar respectând totuși condiția nemeșilor. Mica nobilime, cât despre ea, urmărea obținerea de reforme radicale, prin emanciparea prealabilă a servilor; baronul Wesselényi și poetul Kölcsey erau promotorii acestui curent, care se încadra într-o renaștere național-literară pronunțată. Poetul Alexandru Petöfi ia astfel poziție în grupul «Tânăra Ungarie» pe care îl conduce, pe câtă vreme Vörösmarty și Eötvös înclină spre un naționalism cu vederi strâmte. Kossuth, care susține mișcarea radicală, va aluneca spre atitudinea acestora din urmă, în timp ce Românii, Croații și Slovacia se afirmă tot mai viu. Sub impulsul unei exaltări naționaliste exagerate, și de teama inevitabilei emancipări a Românilor, conducătorii maghiari vor comite eroarea de a înscrie în programul lor revoluționar anexarea Transilvaniei la Ungaria, socotită în același timp un mijloc de a stânjeni autoritatea Vienei.

Când veștile revoluției pariziene ajung în Ungaria, atmosfera este supra-încărcată. Partidul creat de Kossuth în 1846 ia inițiativa, elaborând un program de revendicări, întreprinzând o energică acțiune în parlament, organizând în Budapesta la 15 martie o mare manifestație de masse. Neliniștit monarhul pare să cedeze; un guvern liberal intră în funcțiune în frunte cu Ludovic Batthányi și având ca membri, pe lângă câțiva moderați (Széchenyi, Eszterházy, Eötvös), și elemente denumite «de stânga»: Szemere și Kossuth.

Intermediul nu a durat însă decât vreo cinci ani, în care timp pozițiile respective ale antagoniștilor își căutau punctele de sprijin. Situația era complexă. De caracter în același timp social, economic și național, mișcarea maghiară era îndreptată împotriva Habsburgilor, în care marea nobilime vedea singura garanție a salvărilor exorbitantelor sale privilegii. Dar revendicând drepturi pentru ei-înșiși, Ungurii refuzau drepturi simțitor mai reduse Românilor din Transilvania, în caz contrar provincia părăndu-li-se virtual pierdută pentru ei. Cât despre Habsburgi, ei tentează compromisuri cu insurgenții, momind în același timp prin promisiuni naționalitățile alogene. Pentru Casa de Austria, aportul Ungariei apărea, însă, de neînlocuit, justificând în ultimă instanță sacrificarea celor ce le vor veni în ajutor în momentele critice.

Măsurile de natură experimentală ale guvernului Batthányi (proiecte de legi liberale, abolirea drepturilor feudale) fură curând puse în eșec. Cu concursul Vie-

nei, un grup reacționar (Apponyi) refuză chiar, în parlament, să recunoască «noul regim». Doleanțele devenite insistente ale Românilor par să fie agreate în înalt loc, unde orice mijloc de a rezista recalcitranților maghiari e bine venit. Acest *chassé-croisé* va aduce demisia lui Batthányi la începutul lui septembrie. Între timp însă revoluția era, pe două fronturi, în mers.

Poziția românească era limpede. Pe planul politic, Ardelenii urmăreau autonomia în Transilvania - dacă nu independența - și înțelegeau să se ridice cu ultima vigoare contra tentativei aberante de anexiune a provinciei la Ungaria. Pe planul național, ei erau obligați să reclame drepturile elementare proprii a le salvarda ființa etnică, față de veleitățile de maghiarizare traduse în fapt prin introducerea oficială, în 1842, a limbei ungare în administrație, școli și biserici. Kossuth însuși nu se sfiise a scrie în ziarul său *Pesti Hírlap*: «Ori toate naționalitățile țării noastre se vor topi într-una singură, mare și puternică, aceea maghiară, ori aceasta din urmă va pieri»¹. În sfârșit, în domeniul social, Românii aspirau la emanciparea iobagilor, problemă gravă făcând parte din marea chestiune agrară.

(Prin edictul din 25 august 1785, Iosif II decretase abolirea iobăgiei în Transilvania. Măsura consternase pe magnați, care uzaseră de puterea lor pentru a-i amâna obligatoria adoptare în dieta locală. Față de insistențele repetate ale Vienei, «urbarium»-ul (legea) în chestiune - în parte modificat în 1790 - fusese totuși, de formă, adoptat de dietă, dar supus anumitor condiții care îi făceau aplicarea practic imposibilă. În 1834 și 1842, problema mai fusese ridicată de guvernul austriac, dar «comisiile de studiu» ale Ungurilor tergiversau, diferindu-i soluționarea. Când în 1846 izbucnise în Galiția revolta țăranilor contra nobilimei, spaima magnaților determină adoptarea unui nou «urbarium» edulcorat, prin care dijma era menținută, deopotrivă obligației pentru țăranii de a munci 104 zile pe an în beneficiul seniorului. Aceste din urmă măsuri provocau pe atunci, pe acest tărâm, relații extrem de încordate între Români și Unguri).

Necesitatea rezistenței românești era în deobște recunoscută. Școala latinistă își adusese roadele printre păturile cele mai largi ale României, ai căror conducători erau acum nu numai reprezentanți ai elitei luminate, ci exponenți ai maturității național-politice a poporului. Conștiința națională era reînviată, în timp ce tendințele unioniste din Principate se adânciseră promițătoare în decursul anilor.

Dacă mișcarea din Moldova a fost cronologic anterioară celei din Transilvania, ea era însă lipsită de un caracter revoluționar și popular propriu-zis, vizând doar pe Mihai Sturdza, ale cărui «multe ticăloșii», abuzuri și cruzimi, exasperaseră boierii și norodul deopotrivă². Kogălniceanu, care își avea în 1843 catedra sa de istorie națională la Academia Mihăileană, Alecsandri, familia Hurmuzaki, refugiată în Bucovina dimpreună cu mulți alți Moldoveni (viitorul domnitor Cuza printre ei, care se va reîntoarce ca «pârcălab» la Galați sub Grigore Ghica), atacau pe «despotul de la Iași», reclamând respectarea Regulamentului organic și încetarea jafurilor administrației.

Altul a fost aspectul revoluției în Țara Românească, deslănțuită la o lună după Adunarea de la Blaj, când preotul Radu Șapcă a citit, la 9 iunie 1848, Proclamația de la Islaz. Eferescența unionistă era mai vie în Muntenia, unde Gheorghe Bibescu se străduise timp de șase ani «spre propășirea generală a nației». Chestiunea constituțională îl mânase însă la un impas, după intervenția brutală a consulu-

lui rus, care îl sili în cele din urmă să abdice. La 11 iunie, răscoala din București luase într-adevăr proporții serioase, ducând la instaurarea unui guvern provizoriu, apoi a locotenenței domnești (Eliade, Golescu, Tell). Răsculații reclamau abolirea legislației de inspirație rusă și autonomia națională. Regulamentul organic fu ars în public la 6 septembrie, după care trupele lui Fuad-Efendi cantonară în grabă la Cotroceni. Grație lor, după ciocnirea din Dealul Spirei, Poarta impuse căimăcămia lui Constantin Cantacuzino. Pe această bază și cu concursul Rușilor, care pătrunseseră și ei în Muntenia spre restabilirea ordinii, șefii revoluționari fură întemnițați sau nevoiți a se exila. Printre aceștia din urmă, Gheorghe Magheru, «generalul trupelor revoluționare», sfătuit la moderație de consulul englez, se adăpostii la Săliște în Transilvania, unde țăranul Dumitru Răcuciu, «dimpună cu alți oieri sălișteni», îi împrumutără suma de 14.000 florini pentru a duce mai departe lupta inițiată. (Familia Magheru era de origină transilvană din Vidra-Hălmagiului, județul Arad, de unde trecuse în Oltenia, în secolul al XVII-lea). Alți exilați continuară și ei «a cutreera țările europene», spre a face propagandă în folosul cauzei românești.

Diverși fruntași ai mișcărilor naționale din Moldova și Muntenia (Vasile și Ioan Alecsandri, Costache Negri, Alecu Russo, Theodor și Gheorghe Sion, printre alții) luaseră parte efectivă la Adunarea de la Blaj, rămânând impresionați de ținuta demnă a conducătorilor ei, de nivelul înalt la care lupta era purtată. Ei se întruniră apoi la Brașov (24 mai 1848) pentru a semna o proclamație cuprinzând ca exigențe «libertatea, egalitatea și frățietatea», precum și unirea Moldovei și Valahiei «într-un singur stat neatârnat românesc».

Se cunoaște rolul însemnat pe care l-a avut și Nicolae Bălcescu în acea vreme în Transilvania. Iar Ion C. Brătianu, referindu-se la vicisitudinile istorice impuse neamului românesc de imperialismele și manevrele marilor puteri, scria în 1851 în publicația sa *Republica Română* din Paris: «Dacă în 1848 Românii, în loc să voiască a se mântui pe rând și în parte, unii prin Turci și alții prin Austrieci, în loc de a-și pierde timpul în diplomății și a striga în Țara Românească «Trăiască Sultantul» și în Transilvania «Trăiască Împăratul», ca să ajungă în sfârșit de răsul lor... de se sculau toți din toate unghiurile României într-o singură zi și ziceau de-odată «uniți și liberi, sau morți», n-ar fi mai fost nici o putere ce ar fi cutezat să-i atace, dar nici să le tăgăduiască chiar dreptul lor cel sfânt».

* * *

În cadrele acestei configurații politice generale a momentului - schițată în linii mari - se pot urmări fazele desfășurării «răsboiului civil» în Transilvania.

Conștient de semi-victoria repurtată asupra Vienei și profitând de dificultățile acesteia, guvernul Batthányi se pregătește la sfârșitul lui aprilie 1848 să aducă la îndeplinire unul din punctele de căpetenie ale îndrăznețului program revoluționar maghiar: anexiunea Transilvaniei. Aceasta este fără zăbavă proclamată, întâi în dieta din Cluj - reunită pe baza legii feudale XI din 1791, care nu recunoștea decât aristocrației dreptul de a legifera - apoi în parlamentul din Budapesta reunit la Bratislava, în sânul căreia iau parte 69 deputați ai Ardealului, Unguri, Secui și Saxoni. La propunerea lui Wesselényi, port-cuvânt al lui Kossuth, o nouă constituție dispunând anexarea (Art. VII) este votată în grabă și tot în grabă sancționată de împărat. Scamatoria e înfăptuită în aparență magistral sub ochii Românilor,

care - în majoritate absolută - nu au fost consultați și nici măcar amintiți: vechiul sistem «*de nobis sine nobis*».

(Chestiunea încorporării Transilvaniei la Ungaria fusese ridicată pentru prima oară în parlamentul maghiar în noiembrie 1841, apoi discutată în numeroase alte ocazii, pentru ca în sfârșit dieta din Bratislava din 1847 să-i dea conturile definitive, și prin acestea, o pretinsă «forță de idee coaptă». Teleki scrisese între timp o carte intitulată *Unio*, care studia problema în amănunte și era considerată - pe baza parțialității sale înseși - ca programul de urmat pe această linie. Doar baronul Samuil Josika a făcut propagandă împotriva anexiunii. După ce apoi Batthányi fusese instalat ca șef al guvernului, Kossuth a impus votarea unui text prealabil, care fixa în teorie modalitățile anexării. Bărnuțiu protestase imediat pe calea unui manifest, dar împăratul confirmase textul la 11 aprilie, convocând în același timp dieta Transilvaniei în Cluj, spre a-l discuta la 22 mai. Pentru acest motiv fu necesar ca Marea Adunare a Românilor să aibă loc cât mai curând).

La curent deci cu intențiile maghiare și față de ceea ce părea a fi un *fait accompli*, Românii au reacționat cu promptitudine. Sub conducerea episcopilor Șaguna (ortodox) și Lemeni (unit), îndrumați mai ales de Simion Bărnuțiu și în mijlocul unei vii preocupări a cercurilor diriguitoare din Sibiu, întrunirea marelui adunări fu hotărâtă așadar, pentru a protesta energic împotriva unei decizii arbitrare, care însemna în fapt condamnarea la extincția politică și națională a Românilor transilvani.

Adunarea avu loc la 15 mai 1848, pe câmpia de lângă Blaj, denumită de-atunci «a Libertății». Patruzeci de mii de delegați din toate comunele din Transilvania s-au întrunit atunci, într-un freamăt colectiv de indignare, în emoția exasperării comune; într-o ordine exemplară și cu calmul ce depășește furtunile, cuvântările ce s-au rostit au îmbrăcat caracterul nu al atacurilor polemice, ci ale unei recuzății unanime, fără drept și posibilitate de ripostă. Bărnuțiu pronunță un frumos discurs, pe care Xenopol îl califică «capodoperă de elocvență politică», apoi hotărârile Adunării fură comunicate de către cei doi episcopi români și de generalul austriac Schurter dietei și cancelariei imperiale. «Ziua de astăzi - a spus Bărnuțiu - e aceea a învierii popoarelor moarte; noi eram morți politicește, dar nu națiunea noastră. Ziua învierii a sosit. Să ridicăm dar piatra care acoperă mormântul. Să liberăm poporul român de lanțurile-i milenare, pentru a ne înălța din pulbere înspre viața veșnică».

Delegații, care jurară, pe stindardele austriac și român «roșu-galben-vânăt»), credință împăratului «și națiunii române», votară două rezoluții principale - încadrate într-un program de 16 puncte, elaborat de lungă dată - și anume: 1) «Națiunea română se declară și se proclamă națiune suverană și parte integrantă din Transilvania, pe baza libertății egale pentru toți». 2) «Chestiunea unirii cu Ungaria să nu fie rezolvată mai înainte ca națiunea română, să fi fost admisă cu vot deliberativ în parlamentul țării, cei prezenți protestând de pe-acum contra oricărei forme de astfel de uniri hotărâtă fără participarea lor».

Drepturile reclamate de manifestați fură consemnate și specificate într-o rezoluție ulterioară. Ele cuprindeau: independența politică a Românilor; reprezentarea proporțională în dietă; accesul la funcțiile administrative, judecătorești și militare; uzul limbii române în legislație și administrație; egalitatea între toate confesiunile, cuprinzând deci și Bisericile române; suprimarea iobăgiei și a dijmei;

libertatea presei și a reuniunilor; libertatea individuală; constituirea unei gărzi naționale române; crearea de școli românești în toate comunele; înființarea unei universități românești, perceperea impozitelor în raport cu averea fiecăruia...

* * *

În fața vorbitorilor de pe Câmpia Blajului, se remarcă o aglomerație distinctă de ceilalți asistenți - Moșii. În fruntea lor, un om evocând «pornirea furtunoasă de plată și răsplată»: *Avram Iancu*. Din «pleiada vizionarilor Ardeleni» -mai scrie Goga - Iancu se desprinde ca «o verigă într-un lanț de evoluție universală; el se înfățișează de la început într-o armură complexă de luptător pentru soarta integrală a unui neam. E soldatul conștient al ideii naționale, a cărui

spadă lovește de la înălțimea unor principii imutabile, de acord cu catechismul epocii lui... Prin Iancu cere cuvânt poporul însuși, cu adevărurile programatice asvârlite în cumpăna istoriei. De-aceea..., revoluția de la patruzeci și opt rămâne ca o înaltă semnificație politică, prin care s-a inaugurat istoria modernă a Românis-mului, deschizând drumul desrobirilor viitoare».

Spectatorul de pe Câmpie va fi aprobat, fără îndoială, întru totul, în cugetul său, cele spuse și hotărâte de frunțași. Dar simțurile sale îi vor mai fi dat de știre că menirea lui avea să se împlinească, faptele trebuind să întărească vorbele, că în Transilvania și cu deosebire în Munții Apuseni se pregătea o mare răfuială, în care destinul îi cerea să-și aducă oastea, cu orice sacrificii, la izbândă.

Când, în sânul Comitetului de la Sibiu, unde fusese invitat, Iancu a asistat, în cursul unei ședințe prelungite, la o migăloasă examinare a situației, în care feluritele aspecte ale acesteia fură disecate în funcție de politica Vienei, a magnaților, a proaspeților «liberali» de la Pesta..., iritat, el s-a ridicat într-un sfârșit și cu «graiul său răspicat și scurt» a aruncat, peste venerabilele chelfi și lanțurile de aur de la jiletci: «Domnilor, vorbiți înainte! Eu plec în munți și fac revoluție!».

Revoluția română de la 1848, Iancu a făcut-o cu adevărat, în Transilvania; el s-a identificat cu cea mai acută fază a protestării neamului său contra șovinismului maghiar, întruchipând - printr-un eroism necesar - opoziția supremă la uneltrile dușmanilor. Figura sa luminoasă de «crai al munților» a rămas, ca un simbol, nedespărțită de întreaga sa operă.

* * *

Desconsiderând avertismentul românesc, Ungurii au votat așadar anexiunea Transilvaniei, în unanimitate. Guvernatorul ținutului, contele Iosif Teleki, solicitând la Viena convocarea unei diete și neprimind răspuns, el însuși întruni, în acest scop, o adunare maghiară la Cluj. Mai mult, îndrăsneala Românilor de a fi protestat împotriva acestui act, într-un moment când maghiarimea își visa renașterea spre vechea glorie a lui Matei Corvinul, reclama în ochii lor represalii nemiloase și imediate. Cu sălbăticie fu deslănțuită deci o campanie de pustiiri și ucideri prin orașe și sate, contra pretinșilor «agitatori» români, cari «amenințau populația maghiară - spuneau autoritățile - cu «pasărea» (pajura habsburgică).

Pentru a se apăra, Români se organizează în grabă în gărzi naționale, după exemplul Moșilor, sub directivele lui Avram Iancu. Cincisprezece legiuni fură astfel constituite, de Români între 17 și 50 de ani apți pentru luptă, - legiuni sub-împărțite în divizii, centurii și decurii, comandate respectiv de prefecti, tribuni, centurioni și decurioni. În noua oaste de milițieni, ordinea și disciplina fură exemplare, ca un complement la acea trezire a conștiinței naționale în masele populare, înfăptuită de o jumătate de veac și mai bine. Totuși - în ciuda însuflețitei propagande a lui Bărnuțiu - nici efectivele nu păreau suficiente - înrolarea era voluntară iar împrejurările tulburi nu permiteau tuturor să se prezinte - nici posibilitățile de echipare și de alimentare nu erau îndestulătoare. Erosimul fu remediu la aceste neajunsuri.

În districtul Satu-Mare avură loc primele ciocniri, în localitatea Chioar, unde Români, sub Frâncu, alungară pe groful Teleki. Apoi, în satul Mihalț (Bihor), țărani români refuzând să se supună unor dispoziții oficiale destinate a-i împie-

deca de a se folosi de anumite pământuri, fură tratați cu o deosebită asprime, iar doisprezece din ei împușcați. Avram Iancu vru pe dată să «ceară răsbunarea sângelui vărsat», Bărnăuțiu și Barițiu reușind a-l liniști. În sfârșit, arestarea frunțașilor Bălășescu și Laurian ridică mânia sătenilor români dintre care o ceată parveni a-i elibera cu forța, precum și furia maghiară consecutivă. Tensiunea ajunsese la extrem în multe regiuni ale Ardealului, când se află că regimentele grănițerești române refuzaseră a mai urma ordinele ministerului de război din Pesta, supunându-se doar guvernului austriac.

Între timp însă, față de reorganizarea din partea lui Kossuth a armatei ungare, și față de acțiunea aceuia ce va respinge constituția acordată la Olmütz de noul împărat Francisc-Iosif, proclamând Ungaria «Stat liber și independent», -Viena se decisese să atace. În consecință, colonelul baron Iosif Jelașici, care fusese ales de Sabor (dietă) și numit ban al Croației, era, dacă nu direct însărcinat, cel puțin încurajat de guvernul imperial a invada Ungaria. După ce - profitând de moment - Jelașici abrogă dispozițiile feudale și proclamă independența de Ungaria a regiunilor slave din sud - măsură sancționată de împărat - el trece la acțiune: în fruntea Croaților și ca șef militar austriac (comandant al confiniilor din Dalmația și Rijeka), își deplasează unitățile dincolo de Drava, îndreptându-se spre Buda. În fața noului pericol și după demisia lui Batthányi, Kossuth înjgeabă un «Comitet de apărare națională», menit pe de o parte a stâneni și acțiunea generalului Lamberg, numit de monarh în principiu comandant al forțelor maghiare, iar pe de altă parte a-i permite să procedeze la înrolarea tuturor țăranilor în propria sa armată revoluționară.

Într-acestea, revolta izbucnește în plin la Pesta. Surexcitarea ajunsese la paroxism - masacrele și asasinatele se țineau lanț pe toată întinderea Ungariei - și atrocitățile din Ardeal se întetiră. Dintre Români care refuzară a se înrola sub drapelul maghiar, 23 fură împușcați, iar alți 26 spânzurați din ordinul baronului Apor. Vara se scurse în ferocități și barbarii, culminând prin spânzurarea teologului Pop, a lui Alexandru Bătrâneanu și Vasile Simonici, juriști însărcinați de Comitetul român cu organizarea rezistenței. Români reacționară: în octombrie ei omorâră pe Ungurii Alexe Gyárfás și Zsigmond Dobay, apoi masacrară în satul Sân-Gâtin și împrejurimi 141 membri a mai bine de 40 familii nobile maghiare.

Caracterul acestor exterminări reciproce, a represaliilor continue și a reprimării lor, nu o dată mai odioase, de către autorități, încredință pe Români că organizarea lor judicioasă din punct de vedere militar era indispensabilă, în vederea obținerii de rezultate concrete. Ei încercară deci a se pune sub comanda ofițerilor austriaci, dar aceștia refuzară la început. Atunci, în urma unei noi adunări la Blaj (a treia în fapt, căci la 24 aprilie avusese loc o manifestație prealabilă de 6000 persoane împotriva anexării Ardealului), adunare care instituiește un «Comitet Național Provizoriu», se recurse la Avram Iancu, acesta dispunând de importante trupe înarmate. După sfaturile sale și sub conducerea sa, legiunile fură încadrate și instruite, grație prefecților pe care Iancu îi avea fideli în subordine. Printre aceștia se vor distinge apoi cu deosebire: Ioan Buteanu, Sever Axente, Jovian Brad, Petre Dobru din Zlatna, Simion Balint din Roșia Abrudului și alții. «Noi suntem gata - declarase Buteanu, prefect al Zărandului - sau a trăi sau a pieri, a ne păstra astfel cinstea până la moarte și a ne lupta pentru principiile noastre. Soarta va hotărî. Poate că neamurile civilizate ale Europei vor privi la noi și sperăm că, dacă nu

alte, națiunile de aceeași origine cu noi și care iubesc libertatea, ne vor veni în ajutor, mântuindu-ne de obezile robiei. Așteptând acest ajutor, noi vom lupta până la moarte, ca să nu cadă asupra noastră blestemul nepoților noștri».

Sunt lunile când «Marșul lui Iancu» răsună auster și maiestos de peste tot:
*Astăzi cu bucurie, Românilor, veniți,
Pe Iancu-n câmpie cu toți îl însoțiți !*

Luptele erau în plină desfășurare când, în sfârșit, comandantul imperial al Transilvaniei, baronul Puchner, anunță printr-o proclamație ruptura relațiilor cu guvernul maghiar, însărcinând Comitetul revoluționar român cu dezarmarea Ungurilor. Pe dată, Kossuth își trimite de la Dobrișin emisarul, un anume Buzenczai, pentru a ridica pe Secui împotriva Românilor. Regiunea secuiască era limitrofă aceleia a regimentelor grănițerești - ea însăși avea unitățile «de graniță» - și era deci firesc pentru colonelul român Urban din Năsăud să opună răsculaților o vie rezistență³. Secuii parvin totuși a arde Reghinul și a distruge regiunea sa. Însăpământați, Saxonii din împrejurimile Brașovului și ale Sibiului, organizați în batalion *Feldjäger*, cheamă atunci în ajutor pe generalul Lüders, care comanda trupele rusești din Muntenia (Bărnăuțiu se opuse la demers), dar acesta refuză mai întâi, până când însuși Puchner i se adresează oficial în același sens. (Rușii - deopotrivă Turcilor - vor continua să ocupe Principatele de peste Carpați, timp de trei ani după revoluție și Convenția de la Balta-Liman, care va institui domniile pe șapte ani, divanurile *ad-hoc* și comisariatele celor două mari puteri).

Câteva unități rusești intrară în Transilvania, dar cele ale generalului Skariatin fură bătute la Sibiu de Ungurii lui Bem, iar cele ale lui Engelhardt se retraseră prudent de la Brașov înspre Predeal.

Austriacii sufereau între timp înfrângeri după înfrângeri din partea Ungurilor, care puneau, în consecință, stăpânire și pe o mare parte a Ardealului. În mijlocul unei dramatice învălmășeli, pe care Maghiarii o exploatează din plin, doar Românii li se mai opun eficient, și cu deosebire unitățile lui Avram Iancu, al cărui post de comandă se află în regiunea Zărandului. Atunci se desfășoară bătăliile memorabile în care Iancu se afirmă ca un «strălucit șef militar». Concepția lui eroică își dă frâu liber într-un mărinimos avânt spre biruință. Venerat de «gloatele» sale, el cutreeră munții și văile pe un cal alb, își inspectează cohortele, dând ordine, schimbând planuri după circumstanțe, insuflând bărbăția și încrederea de care el însuși debordă. Două tentative de invazie ungurești în Munții Abrudului se lovesc de zidul piepturilor moțești. Apoi, e rândul faimoasei lupte de la Mărișel, când însuflețirea e la culme; de-a valma cu bărbații, femeile însele au apucat securi, coase și sape. Pelaghia Roșu devine eroina zilei. Ardealul românesc întreg e cu sufletul la gură, pândește acțiunile «eroului de la Fântânele». Lirica populară i-a pectluit menirea, cântecul răsbește printre detunături:

*Sus pe vârful muntelui,
În cetatea Iancului,
De trei zile, de trei nopți,
Cântă-o sută de preoți;
Și se roagă și ne-nchină
Pentru tabăra română...*

Rezistența lui Avram Iancu a durat în totul aproape doi ani de zile. Biruințele sale inițiale asupra Ungurilor - la care nu a beneficiat de nici un concurs austriac

- neliniștiră pe cei ce se credeau de-acum victorioși, constatând deruta vremelnică a imperialilor, precum și înfrângerea în două rânduri, din partea lor, a lui Jelașici. În plus, activitatea aceuia ce fu denumit un «nou Decebal», nu se limita doar la aspectul militar al războiului deschis ce devenise încheștarea româno-maghiară. În domeniul diplomatic, Iancu urmărea cu interes evoluția acțiunii politice a curții imperiale refugiată la Olmütz, menținea contactul permanent cu Comitetul național român, «urzea cu Bălcescu, la focuri de pe creste, planuri de mărire națională» (Goga). În sfârșit, mișcarea revoluționară maghiară cunoștea într-un târziu grave dificultăți interioare. Polonezul emigrat Bem, care o dusesese la o semi-izbândă, înțelegea să pacifice acum Ardealul, pe care pretindea să-l fi «cucerit» din decembrie 48 până în martie 49, să-l «organizeze» în funcție de directivele lui Kossuth, dar cu o oarecare libertate de manevră în ce privea măsurile imediate. O amnistie generală pe care Bem o proclamă ridică animozitatea Maghiarilor care, vindicativi, își manifestă voința despotică de a desăvârși «răsbunarea». Bem e înlocuit cu Csányi, deținătorul Comisariatului civil al Transilvaniei, care îi revocă dispozițiile împăciuitoare, și persecuțiile împotriva Românilor și a Sașilor își reiau ritmul impetuos. (Aceștia din urmă se făcuseră vinovați și de a reclama la Viena încorporarea teritoriilor lor transilvane la imperiu - urmare la dorința lor de menținere a Pragmaticii Sancțiuni - sub forma unei «mărci»). Doar pe planul strict oficial, în timp de două luni, mai bine de patru mii de Români fură atunci condamnați de curțile marțiale.

E momentul când Windischgraetz, respins în încercarea sa de a cuceri Pesta, este bătut la Gödöllő, când Ungurii se proclamă independenți de coroana Austriei, Kossuth asumând puterea supremă. Sârbii răsculați sunt neutralizați de Damjanich și Perczel. Totul pare din nou să suradă cauzei maghiare, dar prin piscurile Vlădeșei și ale Bihorului, o mână de oameni hotărâți, abia înarmați, acumulează succesele. Iritați, Ungurii trimit contra Moșilor lui Iancu trupe care, val după val, sunt respinse.

Când apoi, ajutați totuși de Jelașici, Austriacii repurtează în sfârșit câteva victorii și ajung să ocupe Budapesta, iar Comitetul lui Kossuth, care primise puterea executivă din partea parlamentului, e nevoit să se refugieze la Dobrițin, - superbul revoluționar maghiar care declarase război semi-zeilor habsburgi, care trata cu o binevoitoare condescendență pe aristocrații atotputernici, își trimite emisarii -- escortați de Ioan Dragoș - în inima Munților Apuseni, la feciorul de iobagi din Vidra.

Ce veneau să propună, la 7 mai, la Mihăileni, și mai apoi în Abrud, plenipotențiarilor răsvrătitului Kossuth aceuia ce reușea să-și țină frontul cu îndârjire? Optsprezece puncte confuze, din care se desprindeau: amnistia generală pentru toți Români care au participat la mișcarea revoluționară, și acceptarea uzului limbii române în biserici, școli și viața comunală. În schimb, Ungurii cereau dezarmarea imediată a Românilor.

Deși tratativele care au urmat au constituit poate una din cauzele eșecului final, nu i se poate imputa lui Iancu refuzul de a se fi angajat față de Kossuth fără asentimentul Comitetului național român și al reprezentantului Austriei. Exigența dezarmării Moșilor săi era, dealtminteri, pentru el din capul locului inacceptabilă. Pe de altă parte, el era și sub influența convorbirilor de la Sibiu, a exhortațiilor lui Bălcescu și ale exilaților Moldoveni și Munteni, care militau pentru o înțelegere

româno-ungară, precum și a crezului și a acțiunii federaliștilor epocii.

Oricum, în toată absurditatea lor, veleitățile ultra-naționaliste ale Ungurilor nu erau de natură a mai impresiona Austria, care își regroupase forțele cu ajutorul rusesc, românesc și croat; Viena nu mai permitea vânturarea ideii unei mari Ungarii «unitare». Configurația etnică a Regatului maghiar și mai ales realitățile din Transilvania, unde Ungurii constituiau o minoritate limitată, confereau planului lor și întregii febre de ungromanie care îi tolerase elaborarea, un caracter neserios. Pentru aceste motive, unii dintre șefii de filă «liberali» ai Ungariei au căutat să se cramponeze de ideile federaliste, al căror promotor principal era Giuseppe Mazzini. Poate că printre Ungurii care s-au raliat temporar la doctrina acestuia, să fi fost câțiva cu adevărat sinceri, dar din desfășurarea negocierilor duse ulterior pe scară europeană și din pozițiile adoptate de cei mai mulți dintr-înșii, reiese că, în realitate, era vorba doar de o manevră dilatorie în lupta pentru supremație dintre Unguri și Austriaci, în capricioasa aspirație, de partea maghiară, de a obține - prin eliminarea Habsburgilor - un loc preminent în bazinul dunărean.

Atitudinea confuză și duplicitatea lui Kossuth, șarlatanismul său adesea seducător, care oscila după interesele momentului, sunt revelatoare în acest sens⁴. Iată-l afirmând mărinimos: «Buna înțelegere între Unguri și Români, care formează obiectul celor mai fervente dorinți ale mele, ar asigura independența și prosperitatea celor două popoare. Eu nutresc speranța că vom reuși să ajungem la realizarea acestui mare scop». Iar mai apoi, nu mai puțin generos: «Unire, concordie și frăție între Maghiari, Români și Slavi... iată sfatul meu cel mai sincer, iată chezașia unui viitor surăzător pentru aceste popoare». În sfârșit -după ce el însuși, împotriva insistențelor lui Wesselényi, a respins categoric colaborarea cu «naționalitățile» - aproape cinic și nu fără o nuanță de regret, el mărturisește că o federație a popoarelor imperiului îi apare «imposibilă în fapt», adăugând: «Poate să existe o repartitie egală sau inegală de servitudini, dar o federație de voinți niciodată». În fapt, Kossuth - contrazicându-se - a respins în ultimă instanță înțelegerea cu popoarele alogene.

Curând ipocrizia maghiară fiind dibuită de Români, aceștia reveniră la ideea de bază a acțiunii lor în cursul revoluției: alianța cu germanismul (Viena), în vederea răsturnării planurilor de hegemonie ungare. De notat că Sasul Daniel Roth preconizase cam în aceeași vreme crearea unui «Stat daco-român» sub egida coroanei Austriei, profetizând că «Moldova și Muntenia unite nu vor fi viabile dacă nu li se va alipi și Transilvania».

În fapt însă, dacă Românii susținuseră în mod discret tentativele de germanizare a Ardealului, doar în măsura în care acestea erau susceptibile de a împiedeca maghiarizarea, relațiile româno-saxone erau atunci departe de a fi cordiale; într-adevăr chiar Românii din regiunile săsești erau împiedicați să uzeze de drepturile egale care le fuseseră concesionate de împărat (decret reînnoit în 1820).

Oricum, planurile federaliste au fost vânturate un timp și mulți inși s-au străduit a le pune în aplicare. Primul proiect a fost acela al unei «confederații orientale», la care și-au dat concursul Românii (Bălcescu, Ghica, Golescu, Dimitrie Brătianu), Ungurii (Teleki, Pulszky), «Boemii», Sârbo-Croații și Polonezii prin Lubomirsky și Branicky. Era acest proiect o versiune a planului «Statelor confederate ale Orientului», pentru care se lucraseră la Belgrad și Atena la începutul anului 1848 (cu concursul, din partea română, al lui Bălcescu, Ion Bălăceanu, Al. Manu și a fraților Golescu).

Mazzini fondase un «Comitet Democratic European» («Comitetul proscrișiilor», cum fu supranumit), la care reușise să obțină colaborarea lui Ledru-Rollin, deopotrivă aceleia a lui Arnold Ruge și Albert Darosz, reprezentând respectiv pe Nemți și pe Polonezi. În cadrele acestei organizații - care a continuat lupta și propaganda timp de două decenii, strecurând și în Țările române manifestele sale revoluționare - lucrările vădiră curând că planul inițial era poate prea temerar și impuseră reducerea lui la un proiect de federalizare între Unguri, Români și Sârbi-Croați, denumit «Statele-Unite Dunărene» (Un proiect similar, al cărui autor era Kossuth, fu mai târziu (1862) publicat în ziarul italian *L'Alleanza*. «Charta constituțională» care fu elaborată în Torino la 15 aprilie 1862 preciza că organismul politic prevăzut era destinat «a înlocui imperiul austriac»). Bălcescu și Teleki desfășurau în vremea revoluției o intensă activitate spre acest țel. În marginea proiectului amintit, scria Dimitrie Brătianu următoarele: «Confederația Dunăreană nu va fi o asociație universală... a tuturor și a bunurilor lor... Fiecare asociat va continua să beneficieze în mod liber de ceea ce îi aparține și nu va fi obligat decât în limitele aportului său. Fiecare își va conserva individualitatea și libertatea de acțiune. Națiunile noastre sunt distincte, bine caracterizate și solid stabilite...». Se constată deci că anumite precauții și rezerve erau socotite necesare, probabil tocmai față de atitudinea echivocă a Maghiarilor.

Tentativele federaliste s-au vădit negative și ideea însăși fu abandonată după războiul cu Italia, care a precipitat *Ausgleich*-ul. Ele vor fi reluate totuși - o dată mai mult fără reușită - la începutul veacului al XX-lea, de Aurel Popovici, Palacky și, în oarecare măsură, de arhiducele Francisc-Ferdinand.

* * *

Pseudo-negocierile inițiate de Unguri continuară, aceștia profitând de răgazul obținut pentru ca - nu fără dificultate, după înfrângerea suferită la Căpâlna, la 27 februarie - să desăvârșească primele lor infiltrări în munții străjuiți de Moți. La 8 mai, a doua zi după contactul stabilit între beligeranți din inițiativa maghiară, trupele ungurești reușesc să ocupe prin surprindere Abrudul, obligând garnizoana română să părăsească orașul. Prefecții Buteanu și Dobru sunt făcuți prizonieri. Zece zile mai târziu, Avram Iancu coboară însă cu alte unități strănse prin împrejurimi și împresoară pe ocupanți. Abrudul e luat cu asalt și Ungurii sunt masacrați. Maiorul maghiar Hatvany parvine singur să se salveze cu câteva mici corpuri, spânzură în Iosaș pe Buteanu, împreună cu un preot și doi alți Români, apoi «represaliile» continuă. Dintre Saxoni, pastorul din mediaș Ștefan-Ludovic Roth, care participase la Adunarea de pe Câmpia Libertății, fu prins și împușcat de asemeni de Maghiari în Cluj. Soarta Abrudului e încă incertă, de două ori schimbând stăpânii: reluat de Unguri, apoi recucerit la 15 iunie de Iancu. În toată valea Arieșului, cruzimile maghiare se întetesc, necruțând nici bătrânii, femeile, copiii sugaci.

Vara lui 1849 aduce ultima fază militară a răsmeriței, prin intervenția rusă. Țarul Nicolae I urmărește, pe baza unui regim absolutist interior, expansiunea spre Mediterana. După reprimarea revoluției poloneze din 1830 - care prezentase caractere similare cu aceea actuală a Maghiarilor - și după Acordul de la Münchengraetz (1833), - Francisc-Iosif găsește în despotul de la Sf. Petersburg un aliat de circumstanță binevoitor. Tratatul între cei doi monarhi conduc la semnarea unui acord

la Varșovia, agreat de Marea-Britanie prin lordul Palmerston. În consecință, sub comanda generalilor Paskievici și Lüders, 200.000 Ruși pătrund respectiv în Ungaria și în Transilvania; în același timp, Austriacii, sub Haynau - «hiena de la Brescia», cum fusese poreclit în urma sălbăciilor comise în timpul înăbușirii revoluției italiene - reiau și ei atacul. Românii, la rândul lor - istoviți, dar reprinzând curaj - își reîncep sub Iancu înaintarea. Ungurii lui Görgey sunt respinși cu repeziciune, în august situația devine pentru ei disperată, după marea bătălie de la Albești lângă Sighișoara. La fel cum se va mai întâmpla în 1918, dintr-o dată ei reînoadă tratativele cu Românii; o înțelegere negociată cu Bălcescu e pe punctul să reușească, dar evenimentele se precipită. La 10 august, Timișoara cade, și a doua zi Kossuth demisionează. În 13, Ungurii capitulează la Șiria.

* * *

După victoria raportată în comun, a urmat din partea Austriei doar o riguroasă pedeapsă disciplinară pentru toți fără deosebire: între 1850 și 1860, un regim absolutist e aplicat cu severitate de Bach în Ungaria și Transilvania, a căror uniune fu abrogată încă din decembrie 1849. Starea de asediu va dura în Ardeal până în 1854. Manifestările politice și naționale fură interzise, tendințele autonomiste și de unitate contracarate. La fel ca după căderea lui Napoleon, Habsburgii înțelegeau -- pentru a-și restabili un prestigiu îndăunat - să reafirme un spirit ultra-autoritar.

Împrejurările sunt însă modificate și, în lipsa lui Metternich, Sfânta Alianță dispăre. Mai curând sau mai târziu, pericole de tot soiul se adună, cresc, devin copleșitoare. *Zollverein*-ul și «Uniunea restrânsă» schițată în Prusia sunt încetușate de bine de rău în 1850 la Olmütz, dar Bismack veghează. Regatul lombardo-venețian și ducatele italiene sunt din nou supuse vremelnic, dar Cavour și Garibaldi țintesc spre înfăptuiri de mare anvergură. De-o parte și de alta se anunță furtună. Prin 1870, un diplomat vizitând pe fostul împărat Ferdinand în castelul din Praga unde trăia retras și expunându-i, la cererea sa, situația Austriei pe planul european, bătrânul ex-monarh a exclamat: «Mă întreb de ce am mai abdicat: toate aceste catastrofe le-aș fi putut prea bine aduce la îndeplinire eu însumi».

Politicește, memoria scurtă a Vienei s-a manifestat apoi o dată mai mult. De data aceasta cei ce îi ajutară pe imperiali a restabili ordinea, cei ce le fură leali, permițându-le a-și salva fața într-o circumstanță gravă, fură de îndată abandonați. Tot ce Jelașici înfăptuise în beneficiul Croaților fu abolit de Bach. În «provinciile» din sud, germanizarea fu reluată și mai intens, deopotrivă colonizărilor de Nemți și Unguri. Mulți Croați fură siliți să se expatrieze sub amenințarea celor mai dure persecuții. Saxonii își pierdură autonomia, privilegiile și ființa comunității lor naționale («comunitas»). În general, după cum se spunea atunci, mult așteptata *Gleichberechtigung* (egala îndreptățire), promisă de Curtea din Viena în 1848-49 spre mulțumirea populațiilor imperiului, fu înlocuită cu o implacabilă *Gleichbeknechtigung* (egală aservire).

Cât despre «curajoșii Români» - cum li se adresase Francisc-Iosif când avuseser nevoie de ei - noul guvernator al Transilvaniei, generalul Wohlgemuth (1849-1851) spunea în deriziune că ei erau liberi a restaura un Stat daco-român, neavând pentru acest scop decât să obțină o alianță puternică, în măsură de a le

permite să declare război în același timp Austriei, Rusiei și Turciei, să beneficieze de o constelație europeană favorabilă, să mobilizeze o armată bine instruită, echipată și înarmată de vreo 200.000 ostași, dispunând de câteva sute de tunuri moderne, să câștige războiul și să-și impună contra tuturor marilor puteri condițiile la încheierea păcii...

Avram Iancu fu lăsat pradă Ungurilor. Pălmuț de un căpitan austriac, el fu închis de Maghiari și ferecat în lanțuri în cetatea din Alba-Iulia, în aceeași celulă unde își trăiseră ultimele zile martirii revoluției de la 1784.

Ieșit din beznele temniței, Iancu a supraviețuit douăzeci de ani. Au fost două decenii de agonie prelungită. Când, prin mijlocirea conducătorilor de la Sibiu, Avram Iancu fu mai apoi primit totuși în audiență de împărat, «sarcasmul lui a mai plesnit o dată ca un bici de foc» (Goga), în momentul în care - în fastul cabinetului de la Burg, peste obraji de ceară ai demnitarilor înmărmuriți - el a respins cu brutalitate decorația ce se pregătea să i-o ținuiască pe piept monarhul: «Nu ne-am luptat pentru jucării! Vrem drepturi, Maiestate!».

Neîmblânzit a rămas Iancu până la urmă. «Suflul romantic ce mocnea în spiritualitatea lui de vizionar s-a transformat într-o melancolie ce n-a mai găsit leac. Iancu s-a reîntors în munții săi, unde «s-a închis ca într-o criptă mortuară». Fruntașii români îi trimiteau mesagii, membrii Comitetului de la Sibiu îl vizitau din când în când la Vidra, cei ce continuau să croiască viitorul «nației» îi solicitau concursul. Iancu însă părea imaginea unei stigmatizări, a unei expiații lipsită de rost, insensibil, absent; el își dăduse obolul, întreaga sa ființă, pentru o cauză care - deși triumfătoare - se întorsese împotriva lui. Torturat, dar nerăpus, uriașul se sfârșea încet. Din «dârza-i singurătate», o dată doar, după rugăminți, Sibiienii au reușit să-l urnească din loc. L-au dus ca pe un simbol răscolitor și l-au înfățișat cu sila, ca pe-o stafie, guvernatorului. Când, cu o falsă jovialitate, principele Carol de Schwarzenberg (1851-1858), poftindu-l să șadă, l-a întrebat: «*Also, was wollen die Rumänen?*», - cu o tulburare impasibilitate, eroul de la Fântânele a răspuns: «O baie cu aburi la Vidra, Alteță Serenissimă». S-a spus că în acel moment Avram Iancu și-a pierdut rațiunea.

Ani de zile a mai cutreerat rătăcitor meleagurile ardelene, «desculț, în adreanțe, ca un rege Lear», cântând dintr-un fluier. Odată pe-nserat, l-au găsit apoi împietrit pe o bancă singuratecă, cu ochii de azur căsați spre eternitate. În cimitirul bisericii din Țebea, mormântul său e adumbrat în miezul zilelor de vară de cununa de frunze a «gorunului lui Horia».

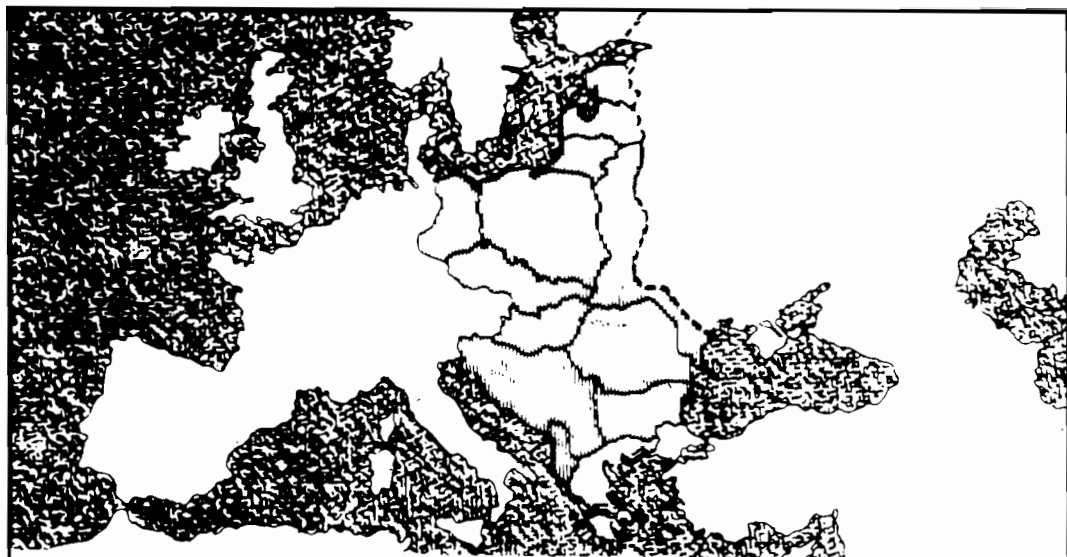
NOTE

1. «Baza politicii maghiare era un amestec puțin natural de liberalism și de pretenții de dominație, și deci se putea prevedea că acest amalgam trebuia să conducă la o operă de violență» (dr. Anton Springer, *Oesterreich nach der Revolution*, Leipzig, 1850, pp. 63-64).

2. Contra lui Mihail Sturdza se înjghebaseră mai înainte «Conjurația confederativă» (1839) și «Asociația patriotică», aceasta fiind activă începând cu 1846.

3. Sublocotenentul Dâmbu fu trimis de Urban în Munții Apuseni pentru a organiza pe țărani înrolați; el s-a distins în luptele de la Mănăștur, Strâmbu și Dej.

4. În exilul său de la Guernesey (1852-1870), Victor Hugo a întâlnit pe Kossuth, dar «după ce s-a convins că revoluționarul maghiar nu avea sentimente nobile pentru neam sau libertate, ci numai o ură oarbă contra dinastiei... a rupt relațiile cu el, pentru totdeauna». (Cesare Cantù).

Moscova, 9 Octombrie 1944

"Momentul era potrivit pentru a trata, așa că am spus: "Să aranjăm treburile noastre în Balcani. Armatele voastre sunt în România și în Bulgaria. Noi avem acolo interese, misiuni, agenți. Între noi nu trebuie să existe neînțelegeri pentru lucruri mărunte.

Cât privește Anglia și Rusia, ați fi de acord - l-am întrebat pe Stalin - ca voi să aveți o dominație de 90% asupra României, noi să avem 90% în Grecia și "fifty-fifty" cu voi în Jugoslavia?" În timp ce se traduceau cele de mai sus, am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

România: Rusia ia 90%; ceilalți iau 10%

Grecia: Marea Britanie (de acord cu Statele Unite) ia 90%; Rusia ia 10%

Jugoslavia și Ungaria: 50% - 50%

Bulgaria: Rusia ia 75%; ceilalți 25%.

Winston Churchill

"Cel de al doilea război mondial"

- Memorii

SUMARUL

C. Michael-Titus, <i>În realitate și eternitate</i>	1
Edgar Papu, <i>Du Pays de Dracula. Avant-propos</i>	3
Marcel Știrban, <i>Principiile politicii externe a României în concepția lui Nicolae Titulescu</i>	5
G.A. Pordea, <i>Avram Iancu: eroismul în serviciul ideii naționale</i>	10